

TÜRKİYE
İNSAN HAKLARI VE
EŞİTLİK KURUMU

VAN KURUBAŞ GERİ GÖNDERME MERKEZİ ZİYARETİ

(Rapor No: 2020 / 10)

(Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun 31.03.2020 tarih ve 2020/71 sayılı kararında oy birliği ile kabul edilmiştir.)

MART 2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
I. GİRİŞ	4
II. GENEL BİLGİLER	6
a. Merkeze İlişkin Genel Bilgiler	6
b. Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Kişilere İlişkin Genel Bilgiler	7
III. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER	8
a. Merkeze Kabul ve Yerleştirme	8
b. İşkence ve Kötü Muamelenin Önlenmesi, Disiplin ve Şikâyet Mekanizmaları	9
c. Fiziksel Koşullar	10
ç. Sağlık Hizmetleri ve Beslenme	11
d. Sosyal Faaliyetler, Günlük Yaşam ve Dış Dünya ile İletişim	12
e. Güvenlik	13
IV. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER	14

KISALTMALAR

BM : Birleşmiş Milletler

OPCAT : İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol

TİHEK : Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

UÖM : Ulusal Önleme Mekanizması

YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

I. GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK); 6701 sayılı Kanunla, insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek üzere kurulmuştur.
2. Türkiye, 14 Eylül 2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü (OPCAT) imzalamıştır. 2011 tarihinde onaylayarak yürürlüğe giren ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanan OPCAT'ın amacı: *“bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır.”* 6701 sayılı TİHEK Kanununun 9/1-ı bendi uyarınca OPCAT hükümleri çerçevesinde Ulusal Önleme Mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak Kurumun görevleri arasında bulunmaktadır. Kanunun 2/1-k bendine göre UÖM: *“İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi”* ifade etmektedir.
3. Geri gönderme merkezleri kişilerin özgürlüğünden mahrum bırakıldığı ya da koruma altına alındığı yerlerden birisi olup temel dayanağını 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda (YUKK) bulmaktadır. YUKK'nin geri gönderme merkezi başlıklı 58'inci maddesi; *“(1) idari gözetime alınan yabancıların, geri gönderme merkezlerinde tutulacağı, (2) geri gönderme merkezlerinin İçişleri Bakanlığı tarafından işletileceği, Bakanlığın kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yaparak bu merkezleri işletirebileceği, (3) geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, devri, denetimi ve sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetimde bulunan yabancıların geri gönderme merkezlerine nakil işlemleriyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle düzenleneceği”* hükümlerini haizdir.
4. 22 Nisan 2014 tarih ve 28980 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi,

İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik”in 3/1-ç bendine göre geri gönderme merkezi; *“idari gözetim altına alınan yabancıların barındırılmaları ve kontrol altında tutulmaları amacıyla kurulan ve doğrudan işletilen veya kamu kurum ve kuruluşlarıyla, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yapılarak işlettirilen merkezleri”* ifade etmektedir.

5. 6701 sayılı TİHEK Kanununun 9/1-j bendinde, kurumun özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek görevini haiz olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda idari gözetime alınan yabancıların tutulduğu geri gönderme merkezlerine ziyaret gerçekleştirme TİHEK’in görev ve yetki alanına girmektedir. Bu bağlamda, Van Kurubaş Geri Gönderme Merkezi, OPCAT bağlamında Kurumun habersiz bir ziyaret düzenlediği merkezlerden birisidir.
6. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ziyaret heyetinde,... yer almıştır.
7. Bu rapor, TİHEK tarafından 6701 sayılı Kanunun 9/1-j maddesine ve 6701 sayılı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 96/3 maddesine binaen alınan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun ziyaretlerin hangi sıklıkla gerçekleştirileceğine ilişkin 2019/11 numaralı kararı ve 19/09/2019 tarih ve 762 sayılı Başkanlık oluru ile 25 Eylül 2019 tarihinde gerçekleştirilen Van Kurubaş Geri Gönderme Merkezi¹ izleme ziyareti neticesinde edinilen tespit, gözlem ve şikâyetlerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.
8. Ziyaret, Merkez Müdür Vekili ile yapılan kısa bir ön görüşmeyle başlamıştır. Ön görüşmede; heyetimiz tarafından ziyaretin amacı ve kapsamı ile TİHEK’in ulusal önleme mekanizması rolüne ilişkin detaylı bilgiler verilmiş; Merkez idarecilerinden ise Merkeze ilişkin genel bilgiler alınmıştır. Ortak alanların izlenmesinin ardından rastlantısal yöntemle ve anonimliği sağlayacak şekilde özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılarla Merkez personeli bulunmaksızın özel görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

¹ Bundan sonra kısaca Merkez olarak ifade edilecektir.

II. GENEL BİLGİLER

a. Merkeze İlişkin Genel Bilgiler

9. Çevre alanı 72000 metrekare olan Merkez bloğu, 17000 metrekarelik bir alan üzerine kurulmuştur. 2012 yılında inşa edilen Merkez, 2014 yılı itibarıyla geçici kabul işlemlerini yürütmüş; 2017 yılı Nisan ayı itibarıyla da yabancı kabulüne başlamıştır.
10. Merkez 750 adet yatak kapasitesine sahiptir.
11. Merkezin ortak kullanım alanlarında; revir, yemekhaneler, spor salonu, havalandırma alanı, televizyon odası, çocuk oyun odası, kütüphane, derslikler, çok amaçlı salon, ibadet odaları ve berber salonu bulunmaktadır.
12. Merkezin üç adet aracı ve bir adet servis aracı bulunmaktadır.

a.1. Merkez Personeli

13. Merkezde 167 personel görev yapmaktadır. Merkezde görev yapan kadın personel sayısı toplam 22'dir. Jandarma içerisinde ise kadın personel sayısı 2'dir. Personele ilişkin sayısal veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 1: Merkezde fiilen hizmet veren personel sayısı

	<i>Unvan</i>	<i>Sayı</i>
1.	Müdür*	1
2.	İl Göç Uzmanı	8
3.	VHKİ	1
4.	Memur	1
5.	Polis Memuru	3
6.	Sosyal Çalışmacı	1
7.	Psikolog	2
8.	Tercüman	6
9.	Doktor	1
10.	Sağlık Personeli	7
11.	Gıda Mühendisi	1
12.	Büro Elemanı	4

* Ziyaret tarihi itibarıyla Merkez Müdürlüğü görevi vekâleten yürütülmektedir.

13.	Teknik Personel	7
14.	Temizlik Personeli**	21
15.	İŞKUR Personeli	6
16.	Yemekhane Personeli	10
17.	Şoför	2
18.	Özel Güvenlik	85
TOPLAM		167

14. Gerek hastaneye sevklerde gerekse de sınır dışı işlemleri esnasında güvenlik gerekçesiyle yabancılara Merkez ve Jandarma personeli refakat etmektedir. Jandarma personel sayısının az olması nedeniyle güvenlik zafiyeti oluşmaması için transferlerde ihtiyaç ve ibadet molalarının sınırlı tutulabildiği ifade edilmiştir.
15. Merkez idaresi tarafından personel planlamalarının kısa vadeli yapıldığı, rotasyonların sık yaşandığı belirtilmiştir. Bu kapsamda, Merkezin işleyişi gerekse de görevin gerektirdiği diğer hususlarda personelin etkin ve temel bir eğitimden geçmesi gerektiği ihtiyacından bahsedilmiştir. Merkez personelinin eğitimine yönelik zaman zaman toplantılar gerçekleştirildiği ancak personelin işkence ve kötü muameleyi inceleme ve belgelendirme için özel bir eğitim almadığı bildirilmiştir.

b. Özgürlüğünden Mahrum Bırakılan Kişilere İlişkin Genel Bilgiler

16. Merkezlerde, özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılardan sayıları, düzensiz göç hareketlerine göre değişiklik gösterebilmekte olup ziyaret tarihi itibarıyla Merkezde 768 yabancı barındırılmaktadır. Yabancılardan uyruk dağılımı incelendiğinde Afganistan, Pakistan ve İran uyruklu yabancılardan yoğun olduğu görülmüştür.
17. Merkezde yaşlı, engelli, hamile veya emziren kadın bulunmamakta; 18 refakatsiz çocuk bulunmaktadır. Merkez idaresi tarafından; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne yürütülen çocuk bakım hizmetleri kapsamında refakatsiz çocuklar için belirli bir kontenjan olduğu, yer oldukça refakatsiz çocukların bu merkezlere

** Ziyaret tarihi itibarıyla Merkezde 8 adet temizlik personelinin görev yaptığı aktarılmış, bununla birlikte gelecek ay yeni personellerin de görevlendirilmesiyle bu sayının 20 civarında olacağı ifade edilmiştir. Merkezdən talep edilen bilgi ve belgelerin Kurumumuza iletildiği tarih itibarıyla ise güncel temizlik personeli sayısının 21'e yükseldiği anlaşılmaktadır.

yönlendirildiği bildirilmiştir. Merkezde kalan yabancılar münferiden kalmakta, aile olarak ülkemizde bulunan yabancılar farklı şehirlere yönlendirilmektedir. Ziyaret tarihi itibarıyla ise geçici olarak anne yanında kalan bir çocuk bulunmaktadır. Anne ve çocuğun birkaç gün içerisinde işlemlerinin tamamlanacağı bildirilmiştir.

18. Barındırılan yabancılar açısından Merkezde yoğun bir sirkülasyon olduğundan seyahat belgesi olanların ülkeye dönüşlerinin en kısa sürede yapılmaya çalışıldığı; seyahat belgesi olmayanların ise ülkelerin ilgili makamları ile irtibata geçerek ortalama üç ay içerisinde seyahat belgesi temin edilerek yabancıların dönüş işlemlerinin tamamlandığı bildirilmiştir.

III. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER

a. Merkeze Kabul ve Yerleştirme

19. Yabancılara ilişkin kayıtlar GÖÇ-NET bilgi sistemi ile tutulmakta ve gerekli sorgulamalar, iş ve işlemler bu sistem üzerinden yürütülmektedir. Kolluk görevlileri, özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıları Merkeze getirdiklerinde kişilere ait ilgili belgeleri de teslim etmektedir.
20. Merkezde bir adet bekleme salonu bulunmaktadır. Bekleme salonunun aydınlık ve ferah olduğu gözlemlenmiş olup içerisinde yeteri kadar oturma alanı da yer almaktadır.
21. Merkeze alınan yabancıların üst araması Jandarma personeli aracılığıyla yapılmaktadır. Kişilere ait değerli eşyalar Merkezin emanet odasında muhafaza edilmektedir. Emanet odasının oldukça düzenli olduğu, eşyaların dolaplarda veya ayrı ayrı paketlenmiş alanlarda saklandığı, her bir kişi için eşya emanet formlarının düzenlendiği görülmüştür.
22. Merkeze ilk girişte; özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların adı-soyadı, uyruğu, doğum tarihi, anne-baba adı ve 18 yaşından küçük ise refakat bilgileri alınmaktadır. Ardından Merkezde görev yapmakta olan sosyal çalışmacı ve psikolog, yabancılarla tercüman eşliğinde birebir görüşmeler gerçekleştirerek bu görüşmelere ilişkin ön değerlendirme formları düzenlenmektedir.
23. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların odalara yerleştirilmelerinde; uyrukluk, medeni hal, yaş ve cinsiyet gibi kriterler esas alınmaktadır. Birbiriyle anlaşamayan kişilerin aynı odalarda barındırılmamasına özen gösterildiği ifade edilmiştir.

24. Merkez duvarlarında farklı dillerde bilgilendirme afişlerinin asılı olduğu görülmüştür. Merkeze ilk girişte ise şifahi olarak kişilerin anlayabileceği dilde bilgilendirme yapılmamaktadır. Merkez idaresi tarafından yabancıların hakları ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirilmelerine ilişkin televizyonda yayınlanmak üzere bir video kayıt çalışmasının sürdüğü aktarılmıştır.

b. İşkence ve Kötü Muamelenin Önlenmesi, Disiplin ve Şikâyet Mekanizmaları

25. Ziyaret heyeti tarafından özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılarla birebir gerçekleştirilen görüşmelerde yabancıların genel olarak Merkez personelinden memnun olduğu görülmüştür. Ancak bu görüşmelerde; birbirinden farklı yabancılar, istikrarlı bir şekilde ismini bilmedikleri bir güvenlik görevlisini tarif ederek yalnızca bu kişinin kendilerine kaba davrandığını ve hakaretamiz cümleler kullandığını iddia etmişlerdir. Söz konusu iddialar, Merkez idaresi ile paylaşılmış, idare tarafından şahsın tespit edileceği ifade edilmiştir. Bilahare Merkezdən alınan resmi yazıda, kişinin tespit edilerek hakkında soruşturma başlatıldığı bildirilmiştir. Bunun dışında başkaca işkence ve kötü muamele iddiası veya bulgusuyla karşılaşmamıştır.

26. Merkezde son beş yıl içerisinde (ikisi de 2018 yılında) 2 adet ölüm vakası yaşanmıştır. Bunlardan ilki, yaşadığı trafik kazası neticesinde uzun süre yoğun bakımda kaldıktan sonra taburcu edilerek Merkeze sevk edilen bir yabancıнын hayatını kaybetmesi iken diğeri ise 86 yaşında bir yabancıнын yol yorgunluğu ve yaşı sebebiyle Merkeze tesliminden kısa süre sonra fenalaşması sonucu hayatını kaybetmesi vakasıdır.

27. Barındırılan yabancıların herhangi bir problemi olduğunda; Merkez idaresi tarafından öncelikli olarak çözüm için diyalog kurulmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Diğer kişileri manipüle ederek olay çıkarmaya çalışan yabancıların disiplin tedbiri olarak Merkezde tutulmadığı belirtilmiştir. Nadiren de olsa yabancılar, sakinleşmeleri için kısa süreli olarak özel ilgi odalarına alınabilmektedir. Özel ilgi odalarına ilişkin kamera kayıtları izlenmiş olup kişilerin kısa süreli tutuldukları tespit edilmiştir.

28. Merkezde iki adet firar olayı yaşanmıştır. Zaman zaman oturma eylemi şeklinde olaylar yaşandığı da aktarılmıştır. Oturma eylemlerinin sebebinin konsolosluk temsilcilerinin Merkeze geç gelmelerinden kaynaklı olduğu, yabancılarla bilgilendirme yapıldığında eylemlerine son verdikleri belirtilmiştir.

29. Merkez uzmanları, özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların barındırıldığı odaların bulunduğu katları zamana zaman gezerek kişilerin talep ve şikâyetlerini almaktadır. Yabancılar, psiko-sosyal servis ve katlarda görev yapan özel güvenlik görevlileri aracılığıyla da dilekçelerini iletebilmektedir. Talepler, genel olarak deport işlemlerinin ne zaman gerçekleştirileceğine ilişkindir. Merkez idaresi tercüman aracılığıyla ortalama 3 iş günü içerisinde dilekçelere cevap vermektedir.

c. Fiziksel Koşullar

30. Merkezin fiziksel koşulları incelendiğinde; idari bölümler ve yaşam alanları bloklar halinde konumlandırılarak ortada kalan havalandırma alanını kare şeklinde çevrelemektedir.
31. Kadın ve erkekler için ayrı bölümler oluşturulmuştur. Ziyaret tarihi itibarıyla Merkezde bulunan refakatsiz çocuklar, kadınlara ayrılan bölüm odalarının birinde kalmaktadır.
32. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların barındırıldığı her bir odada tuvalet ve banyo bulunmaktadır. Tuvaletlerin bazılarında tamirat ihtiyacı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, barındırılan yabancıların büyük çoğunluğunun oda duvarlarını resimler ve çizimler yapmak suretiyle tahrip ettikleri görülmüştür. Merkez idaresi tarafından birtakım tamirat işlemleri ve odaların boyanması konusunda Genel Müdürlükten talepte bulunulduğu ifade edilmiştir.
33. Odalarda genel olarak ranza tipi yatak, eşya dolapları, masa ve sandalye bulunmaktadır.
34. Odalar aydınlık ve ferah görünümlüdür. Havalandırma pencerelerin açılması suretiyle sağlanmaktadır. Isınma ise sıvılaştırılmış doğalgaz ile çalışan kalorifer petekleri ile sağlanmaktadır.
35. Merkezde 7/24 saat sıcak suya erişim mümkündür.
36. Merkezin idari bölümlerinin ve yaşam alanlarının yer aldığı bölümlerin çevrelediği orta kısımda kalan alan havalandırma alanı olarak kullanılmaktadır. Havalandırma alanının geniş olduğu gözlemlenmiş olup içerisinde çocuklar için bir de oyun alanı bulunmaktadır.
37. Merkeze aynı anda giriş yapacak özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancı sayısının fazla olması durumunda spor salonundan faydalanılmaktadır. Salonun girişinde raflara dizili battaniyeler olduğu görülmüştür.
38. Merkez özel ilgi odasının standartlara uygun ve mahremiyeti gözetecek şekilde dizayn edildiği görülmüştür. Oda kamera ile izlenmektedir.

39. Çocuk oyun odasında çocukların vakit geçirmesi için yeterli sayıda ekipman ve oyuncak olduğu görülmüştür.
40. Merkez idaresince sabah saatlerinde ve öğle arasında ortak alanların temizliğinin yapıldığı, barındırılan yabancılara gerekli temizlik malzemesi verilerek kaldıkları oda temizliğinin onlara ait olduğu ve odaların günlük kontrollerinin yapıldığı bildirilmiştir. Genel temizlik iki haftada bir yapılmaktadır. Ancak Merkez genelinde genel bir temizlik sorunu olduğu gözlemlenmiştir. Ziyaret heyeti Merkeze ilk ulaştığında havalandırma alanına çok sayıda pet şişe atıldığı görülmüştür. Bununla birlikte oda içleri, mescit, berber gibi alanlarda da benzer şekilde hijyen sorunu olduğu görülmüştür. Bu durum Merkez idaresi ile paylaşıldığında; idare, yabancıların pet şişeleri odalarının camlarından attıklarını, bunun önüne geçemediklerini, Merkezde hâlihazırda 8 temizlik görevlisi olduğunu, bu sayısını yetersiz olduğu belirtilerek ilerleyen zamanlarda temizlik personeli sayısının artacağını ifade etmiştir.
41. Merkeze ilk girişte özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılara nevesim, sıvı sabun, terlik, şampuan, tıraş aleti, kadın pedi gibi malzemeler verilmektedir.
42. Yabancılara ait çamaşırların 15 günde bir yıkandığı bildirilmiştir. Ancak gerek kullanıma gerekse de yıkanmamaya bağlı olarak çamaşır, nevesim gibi ürünlerin temiz olmadığı görülmüştür. Bir kısım yabancıların ise çamaşır yıkama hizmetinden haberi bulunmamaktadır.

ç. Sağlık Hizmetleri ve Beslenme

43. Merkezin reviri bulunmaktadır.
44. Sağlık servisinde, 24 saat esasına göre 7 hemşire görev yapmaktadır. Hemşirelerden ikisi gündüz vardiyasında beşi ise gece vardiyasında nöbetçi olarak görev yapmaktadır. Merkezde görevli doktor, mesai saatleri süresince hafta içi her gün Merkezde bulunmaktadır.
45. Revire çıkma talebi bulunan özgürlüğünden mahrum bırakılanlar hakkında yapılan tüm işlemler kişinin dosyasına işlenmektedir. Ancak ziyaret heyeti tarafından, tutulan defter ve kayıtlar kontrol edilmiş olup, kayıt altına alınan bilgilerin düzensiz ve eksik olduğu görülmüştür.
46. Bulaşıcı hastalıkların önlenmesi adına özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılardan kolluk biriminde yapılan sağlık muayeneleri neticesinde bulaşıcı hastalık riski taşıdığı

tespit edilenlerin merkeze alınmadığı ve tedavisi yapılmak üzere hastanelere sevk edildiği ifade edilmiştir. Merkezde barındırılacak her bir kişiye Kızamık-Kabakulak-Kızamıkçık ve Oral Polio aşısı yapıldığı aktarılmıştır.

47. Merkezin yemekhanesi bulunmaktadır. Ayrıca kadın bölümünün yer aldığı katta küçük bir yemekhane daha yer almakta olup kadınlar burayı kullanmaktadır. Barındırılan yabancıların yemek ihtiyacı hizmet alım yöntemi ile giderilmektedir. Merkezde 3 öğün yemek sağlanmaktadır.
48. Merkezde görev yapan gıda personeli tarafından gıdaların günlük numuneleri alınarak kontrolleri yapılmaktadır. Menülerin oluşturulmasında barındırılan kişilerle istişare yapılmakta, özel durumu olanlar için ayrı menü planlaması yapılmakta ve 6 yaş altı çocuklara bebek maması ve süt verilmektedir. Barındırılan kişiler de yapılan görüşmelerde bu konuya değinerek memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Bununla birlikte, Merkezin gıda mühendisinin yanı sıra hizmet alınan işletme adına görev yapan gıda mühendisi de Merkezde fiilen bulunmakta, gıdaların kontrolü ve istişare süreçleri birlikte yürütülmektedir. Ziyaret heyetimizce bu uygulama olumlu ve örnek bir uygulama olarak değerlendirilmiştir.
49. Anlaşmalı firma aracılığıyla her öğün sonrasında barındırılanlara 0,5 litrelik ikişer adet pet şişelerde hazır su temin edilmektedir.

d. Sosyal Faaliyetler, Günlük Yaşam ve Dış Dünya ile İletişim

50. Merkez idaresi tarafından Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yakın zamanda bir protokol imzalandığı, bu kapsamda iki haftada bir spor hocaları eşliğinde barındırılan yabancılara sportif aktiviteler yaptırıldığı, bu rutinin haftada bire çekmeye çalışıldığı ve özel günlerde ise psiko-sosyal servis tarafından programlar düzenlendiği ifade edilmiştir. Kendileriyle görüşme yapılan yabancılar da iki haftada bir spora çıktıklarını teyit etmişlerdir. Buna ek olarak, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile yapılan protokol gereği Türkçe dil ve diğer hobi kurslarının açılmasının planlandığı aktarılmıştır.
51. Merkez kütüphanesinde kitap sayısının ve farklı dil veya tür açısından kitap çeşitliliğinin yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, barındırılan yabancılarla yapılan görüşmelerde bazı kişilerin kütüphane imkânından haberdar olmadığı görülmüştür.
52. Merkez idaresi tarafından BM, UNICEF ve bu organizasyonların partneri olan ilgili vakıflarla iletişim halinde olduğu belirtilmiştir.

53. Barındırılan yabancılar her öğün sonrasında en az bir saat havalandırmadan yararlanma hakkına sahiptir. Kadınlar ve çocuklara bu konuda daha esnek davranılmakta, daha sık havalandırmadan yararlanma imkânı sağlanmaktadır.
54. Odaların bulunduğu koridor alanında yeterli oturma alanına sahip televizyon odası bulunmaktadır. Barındırılan yabancılar günde en az bir saat televizyon izleyebilmektedir.
55. Merkezde mescit bulunmaktadır. Merkezde din görevlisi bulunmamaktadır. Cuma namazları için spor salonu kullanılmaktadır.
56. Merkezde berber odası mevcuttur. Görevlendirilen bir personel aracılığıyla yabancılar hizmet sağlanmaktadır. Mescit ve berber odasının hijyen açısından yeterli olmadığı gözlemlenmiştir.
57. Merkezde 24 adet ankesörlü telefon bulunmaktadır. Telefonla konuşma süresi 5 dakikadır. Kart satın alma imkânı bulunmayan özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar ücretsiz kart temin edildiği bildirilmiştir. Barındırılan yabancılarla yapılan görüşmelerde de bu uygulama teyit edilmiştir.
58. Merkezde, barındırılan yabancıların ziyaretçileri ile görüşebilecekleri üç adet görüşme odası yer almaktadır. Barındırılan yabancıların birinci dereceden yakınları ziyarete gelebilmektedir. Bunlar dışındaki diğer ziyaretçiler, barındırılanlarla ancak avukat refakatinde görüşebilmektedir.
59. Merkezde barındırılan çocuklarla yapılan görüşmelerde; çocuklar, günde üç kez havalandırmaya çıkabildiklerini, kaldıkları iki-üç haftada bir spor yaptıklarını, diledikleri zaman televizyon izleyebildiklerini ve yetişkinlerle herhangi bir problem yaşamadıklarını ancak telefon görüşmeleri sırasında kimi zaman yetişkinler tarafından müdahale edildiğini aktarmışlardır.
60. Merkezde iki adet avukat görüşme odası bulunmaktadır. Adli yardım konusunda herhangi bir sorun yaşanmadığı ve hafta içi mesai saatleri içerisinde barındırılan yabancıların talep etmesi halinde avukatıyla görüşme sağlayabildiği aktarılmıştır. Avukat görüşme odasında sadece görüntü alma özelliğine sahip kamera odası bulunmaktadır.

e. Güvenlik

61. Merkezin iç güvenliği özel güvenlik görevlileri tarafından dış güvenliği ise Jandarma tarafından sağlanmaktadır. Merkez, üzerinde tel örgülü emniyet duvarı ile çevrili olup dört adet nöbet kulesine sahiptir.

62. Üç tanesi speed dome özellikli olmak üzere Merkezde toplam 303 adet güvenlik kamerası bulunduğu ve kameraların 6 ay süre ile kayıt aldığı ifade edilmiştir. Merkezin oldukça iyi organize edilmiş bir kamera sistem odası ve iki vardiya halinde 24 saat esasına göre kameraları izlemek üzere görevlendirilmiş personeli bulunmaktadır.
63. Elektrik kesintisi veya herhangi bir teknik arıza durumunda güç kaynağı ve jeneratörün devreye girdiği, kayıtların sabit diskler haricinde hard disklere yedeklendiği aktarılmıştır.
64. Merkezde meydana gelebilecek olası doğal afet, yangın gibi olaylara ilişkin Merkezin acil müdahale planının bulunduğu, yangın alarm sisteminin aktif olduğu bildirilmiştir.

IV. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER

65. TİHEK'in ulusal önleme mekanizması kapsamında yürüttüğü faaliyetlerinin temeli ziyaret edilen kurumlarla pozitif yönde geliştirilecek bir iletişim doğrultusunda işbirliği esasına dayanmaktadır. Merkez idaresince ziyaret heyetinin bütün bölümlere bekletmeksizin erişimi sağlanmış, özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılarla izole görüşmeler yapabilmesi için gerekli önlemleri almış ve gerekli bilgi ve belgelere erişimi sağlamıştır. Bu çerçevede, Merkez idaresi ve personelinin ziyaret esnasında gösterdiği işbirliğine açık tutumları ziyaret heyetimiz tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

Merkez İdaresine Yönelik Değerlendirme ve Tavsiyeler

66. Personel ve özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar arasında kurulacak nezaket ve saygı temelli olumlu ilişkiler, hem güvenlik hem de kişilerin idare ile işbirliği içinde olmalarına temel oluşturduğundan; personelin sosyal, kültürel, dilbilimsel ve dini çeşitlilikler olmak üzere barındırılan kişilerin özel ihtiyaçlarını anlama, iletişim teknikleri ile stres ve öfke kontrolü konularında düzenli olarak eğitim alması gerektiği ve personelin kötü muamele teşkil edecek tutum ve davranışlara sıfır tolerans gösterildiğinin bilincinde olmalarının sağlanması,
67. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların Merkeze ilk gelişlerinde tutulma sebepleri, hakları ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirmenin, yazılı ve anlayabilecekleri dilde sistematik olarak yapılması büyük önem arz ettiğinden Merkez idaresince başladığı belirtilen video kayıt çalışmasının ivedilikle tamamlanması ve televizyon odasında belirli aralıklarla barındırılanlara sunulması,

68. Merkezde özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılara yönelik sunulan sağlık hizmetlerine ilişkin hususların yer aldığı defter kayıtlarının eksiksiz şekilde özenle tutulması konusunda hassasiyet gösterilmesi,
69. Gerek ortak alanlar gerekse de özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin barındırıldığı özel alanlarda genel bir temizlik sorunu olduğu görülmüş olup bu hususun hem barındırılanların bizatihi kendilerinden hem de Merkezin yeterli sayıda temizlik personeline sahip olmayışından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Ziyaret sonrasında Merkezden alınan bilgiye göre temizlik personel sayısının ziyaret tarihinde ifade edildiği üzere arttırılmıştır. Bu kapsamda; temizlik personelinin etkin bir plan çerçevesinde görevlerini ifa etmeleri; barındırılan yabancıların odalarını temizlemelerinin düzenli ve sık aralıklarla takip edilmesi ve gerekmesi halinde yabancıları odalarını ve kullandıkları ortak alanları temiz tutma konusunda teşvik edecek şekilde ödüllendirme sisteminin oluşturulması,
70. Merkez kütüphanesindeki kitapların çocuk ve yetişkinlere hitap edecek şekilde farklı türlerde ve dillerde çeşitliliğinin arttırılması,
71. Spor faaliyetlerinin haftada bir yapılması ve hobi, eğitim gibi kursların açılması konusunda girişimlerin ivedilikle tamamlanması,
72. Çocuğun yüksek yararı ilkesi çerçevesinde Merkezde barındırılan refakatsiz çocuklara ilişkin iş ve işlemlerin mümkün olan en kısa sürede tamamlanması hususunun hassasiyetle gözetilmesi, refakatsiz çocuklar için geri gönderme merkezlerinde özel koşullar sağlanması yükümlülüğü¹ kapsamında çocukların telefon görüşmelerine yetişkinler tarafından müdahale edilmemesi için görüşmelerini personel gözetiminde belirlenmiş ve yetişkinlerden ayrı bir zaman aralığında yapmalarının sağlanması,
73. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların çamaşırhaneden faydalanabileceklerine dair bilgilendirme yapılması,
74. Merkezin fiziksel koşullarına ilişkin tadilat gerektiren işlerin ivedilikle tamamlanması konusunda girişimde bulunulması,

¹ Bkz. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, RG. 17 Mart 2016-29656, m. 123/(2)/d.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne Yönelik Değerlendirme ve Tavsiyeler

75. Geri Gönderme Merkezlerinde görev yapmakta olan uzman ve uzman yardımcıları ile meslek elemanları başta olmak üzere bütün personele yönelik olarak hazırlanan eğitim müfredatına işkence ve kötü muameleyi inceleme ve belgeleme eğitiminin dâhil edilmesi gerektiği,
76. Tüm personelin hizmeti içi eğitim ve rotasyon planlamalarının etkin bir plan çerçevesinde yapılması, bu kapsamda rotasyon sıklığının kurumsal hizmet gerekliliklerine göre ve kurumsal ve mesleki hafızayı sarsmayacak şekilde planlanması gerektiği,

Jandarma Genel Komutanlığına Yönelik Değerlendirme ve Tavsiyeler

77. Gerek güvenliğin tesisi gerekse de insan hakları temelli anlayış çerçevesinde sevkler sırasında özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların temel ihtiyaçları açısından personel yetersizliği sebebiyle kısıtlamalar getirilmemesi adına Jandarma personel sayısının artırılması,

hususları tavsiye edilmektedir.

İLAVE GÖRÜŞ

İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü gereği oluşturulan ve Ulusal Önleme Mekanizması görevi gören TİHEK insan onurunu temel alarak;

h) İşkence ve kötü muamele ile mücadele etmek ve bu konuda çalışmalar yapmak.

1) İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması olarak görev yapmak.

j) Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmekle görevlidir.

Kısaca 6701 sayılı kanunla Kuruma verilen görev **İNSAN ONURU TEMELİNDE ÇALIŞMALARINI SÜRDÜRMEKTİR.**

Bu görev; Ek İhtiyari Protokolün 19. maddesinde belirtildiği üzere özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin işkence ve diğer zalimane, gayriinsanî veya küçültücü muamele veya cezaya karşı korunması amacı ile **BU KİŞİLERE YÖNELİK TUTUMU DÜZENLİ OLARAK İZLEMEK** ile yerine getirilir.

Ziyaretler sonucunda hazırlanacak raporlarda özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere yönelik muamele ve koşulların iyileştirilmesi ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ya da cezanın önlenmesi için, Birleşmiş Milletlerin ilgili normlarını dikkate alarak, ilgilere tavsiyelerde bulunulur.

Tarafı olduğumuz sözleşmelerde de insan onuruna vurgu yapılmakta, işkence ve kötü muamelelerin fiziksel ve ruhsal bakımdan insanda bıraktığı derin acı ve ızdırap olgusu üzerinde durulmaktadır.

Ek İhtiyari Protokolün 20. maddesinde de Ulusal Önleme Mekanizmasında asgari olarak bulunması gereken yetkiler de belirlenmiştir. Bu yetkiler aynı zamanda 6701 sayılı Kanunla Kuruma verilmiştir.

1-Tüm alıkoyma yerlerinde bulunan özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin sayısının yanı sıra, bu tür yerlerin sayısı ve bulunduğu yerlere ilişkin her türlü bilgiye ulaşmak,

2-Bu kişilere yönelik tutum ve alıkonulma koşullarına ilişkin tüm bilgiye ulaşmak,

3-Tüm alıkoyma yerlerine ve bunların binalarına ve tesislerine ulaşmak,

4-Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerle, tanık bulunmaksızın, doğrudan doğruya ya da gerekli görülüyorsa çevirmen aracılığıyla veya Ulusal Önleme Mekanizmasının konuyla ilgili bilgi verebileceğine inandığı başka herhangi biriyle özel görüşmeler yapmak,

5-Ziyaret etmek istenen yerleri ve görüşmek istenen kişileri serbestçe seçmek.

Alıkoyma yerlerinin düzenli önleyici ziyaretlerle izlenmesi, özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin alıkonma koşullarının ve bu kişilere karşı muamelenin tüm yönlerini ilk elden değerlendirerek, zaman içinde işkence ve kötü muameleyi önlemeyi amaçlayan bir süreçtir.

Alıkoyma yerlerine yapılan bu ziyaretlerin önleyici niteliği onu, bağımsız ulusal organların yapacağı diğer türden ziyaretlerden ve özellikle alıkonanların yaptıkları bireysel şikayetlerin soruşturulması için yapılan ziyaretlerden amaç ve yöntem bakımından ayırır.

Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında alıkoyma yerlerine yapılan düzenli ve habersiz ziyaretlerin ana amacı, alıkonanların insan haklarına saygı gösterilip gösterilmediğini izlemek ve ihlallere, özellikle işkence ve diğer kötü muamele biçimlerine karşı caydırıcı olmaktır.

Yapılan ziyaretler aynı zamanda alıkoyma koşullarının (altyapı, su, sıhhi tesisat ve hijyen dahil) değerlendirilmesini, sağlık bakımının yeterlilik ve uygunluğunun; insan haklarına ve kanuni güvencelere uyulmasını ve korunmasını, olası işkence ve diğer kötü muamele biçimlerinin izlenmesini ve belgelenmesini gerektirir.

Kurumun bugüne kadarki Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında yaptığı ziyaretler kimi zaman bir suçun soruşturmasını yapan bir savcı, kimi zaman da kurumların fiziki vs yönlerden denetleyen bir müfettiş edasıyla icra edilmektedir. Bu sebeple raporlarda Ulusal Önleme Mekanizması kapsamı dışında kalan hususlar öne çıkmaktadır.

Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında elde edilen bulgular ise sadece bulgu ve tespit olarak kalmakta Ulusal Önleme Mekanizması kapsamında bir değerlendirme yapılmamaktadır.

“İşkence ve Kötü Muamele” kelimeleri raporda “sadece” bulunmaktadır. Oysaki kanun ve diğer uluslararası sözleşmeler ötesini aramaktadır.

Kanunla kuruma verilen inceleme, araştırma, ziyaret ve rapor hazırlama görevleri ile diğer görevler, insan hakları ve eşitlik uzmanları, insan hakları ve eşitlik uzman yardımcıları tarafından yerine getirilir. Bu hükmün amacı insan hakları uzmanı bakışı açısını çalışmalara yansıtarak Ek İhtiyari Protokolün 19. maddesinde belirtilen ilkeler doğrultusunda raporların hazırlanmasıdır.

Ayrıca tavsiyeler somut, kısa ve öz olmalıdır. (".....şeklindeki uygulama/davranış/tutum işkence/kötü muamele teşkil edebileceği değerlendirildiğinden bu uygulamadan vazgeçilmesi/yeniden gözden geçirilmesi...tavsiye olunur.)

Sonuç olarak Kurumun Ulusal Önleme Mekanizması kapsamındaki görevini İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde yerine getirmediği kanaatindeyim.

Av. Harun MERTOĞLU

Kurul Üyesi